

Zahranično-politické súvislosti stavu ruskej ekonomiky 2016-2017

Trend zhoršovania vzťahov s USA pokračuje

Prezidentské voľby v USA v novembri 2016 vyhral kandidát Republikánskej strany Donald J. Trump, ktorý vo svojej predvolebnej kampani ohlasoval úmysel zlepšiť napäté vzťahy s Ruskom a spolupracovať s Ruskom pri riešení vážnych problémov vo svete ako napríklad konflikt v Sýrii. S týmto prístupom prichádzal ako jediný z relevantných kandidátov z Republikánskej strany ako aj z Demokratickej strany. Tento jeho racionálny postoj k vzťahom s Ruskom sa stal predmetom vnútropolitického boja medzi oboma hlavnými politickými stranami v USA už pred samotnými prezidentskými voľbami. Situácia sa však nezmenila ani po nástupe D. Trumpa do prezidentského úradu, práve naopak došlo k ešte ďalšiemu zhoršeniu vzájomných vzťahov. Prezident Trump doma čelí obvineniam z tajnej spolupráce s Ruskom pred voľbami s cieľom zdiskreditovať protikandidátku Hillary Clintonovú. Rusko je obviňované zo zasahovania do prezidentských volieb a politická elita a médiá v USA sa dlhodobo venujú tejto téme ako vnútro politickej téme číslo jedna. Vážnosť tejto situácie ilustruje fakt, že obe komory kongresu USA schválili nové a ešte prísnejšie sankcie voči Ruskej federácii práve s odôvodnením, že sú odpoveďou na zasahovanie Ruska do prezidentských volieb v USA.

Politické napätie medzi oboma krajinami naďalej pretrváva a prejavuje sa aj v diplomatickej oblasti¹ a aj vo vojenskej oblasti. V roku 2016 a 2017 opäť prebehlo množstvo vojenských cvičení USA a NATO i Ruska (aj spoločne s Bieloruskom i Čínou) a to vo východnej Európe, v Pobaltí, v Čiernom mori, na Kaukaze i v ďalších oblastiach v blízkosti ruských hraníc. V roku 2016 NATO rozmiestnilo a posilnilo svoje základne, vojsko a techniku v Estónsku, Lotyšsku, Litve, Poľsku, Rumunsku a Bulharsku. Taktiež Nórsko ohlásilo rozmiestnenie ďalších vojenských jednotiek USA na severe krajiny v oblasti hraníc s Ruskom. USA v roku 2017 začali s výstavbou vojenských zariadení na Ukrajine a ohlásili plány vybudovať vojenské zariadenia aj v Moldavsku. Tieto kroky, ktoré sú sprevádzané stále viac silnejúcou agresívnou rétorikou politickej a vojenskej elity USA a niektorých ich spojencov, označilo Rusko ako skutočne agresívne. Generálny štáb Ozbroyených síl RF konštatoval, že Spojené štáty si touto dislokáciou svojej vojenskej techniky v Európe a na hraniciach s Ruskom vytvárajú možnosť náhleho prekvapivého jadrového útoku na Rusko.

Tento vývoj vidia ako mimoriadne znepokojujúci aj mnohí odborníci zo Západu, napr. Noam Chomsky opakovane varoval, že kroky USA na ruských hraniciach predstavujú vážnu hrozbu vzniku vojenského konfliktu (Chomsky, 2017). V januári 2017

---

¹ USA vyhostili koncom roka 2016 35 ruských diplomatov a zhabali dve diplomatické sídla RF. V lete 2017 RF nariadila zníženie personálu ambasády USA na svojom území na počty, aké má RF v USA (na 455, Rusko muselo opustiť 755 pracovníkov diplomatickej misie USA) a taktiež RF zhabala areál s diplomatickými skladmi a jedno diplomatické sídlo USA. Ďalšie diplomatické rozbroje pokračovali.

vedecký časopis *Bulletin of the Atomic Scientists* posunul tzv. Doomsday Clock (Hodiny konca sveta) o 30 sekúnd bližšie k poľnoci na čas 23:57:30² s odôvodnením, že „počas roku 2016 sa globálna bezpečnosť vo svete zhoršila a medzinárodné spoločenstvo nie je schopné sa efektívne postaviť najväčším existenčným hrozbám, ktorými sú jadrové zbrane a klimatické zmeny“ (Mecklin, 2017), pričom napätie medzi USA a RF uvádza na prvom mieste. William Perry bývalý minister obrany USA a celožitvotný špecialista na jadrové zbrane, ktorý odborne a politicky pôsobil na ministerstve obrany od konca šesťdesiatych rokov, sa v januári 2017 vyjadril, že „v súčasnosti nebezpečenstvo nejakého druhu jadrovej katastrofy je väčšie ako počas obdobia studenej vojny a väčšina ľudí žije v blaženej nevedomosti o tejto hrozbe“ (Perry, 2017).

Tento vo verejnosti málo známy stav, avšak dobre známy v odborných kruhoch, má významný vplyv na súčasnú krátkodobú a predovšetkým dlhodobú ekonomickú vnútornú aj zahraničnú politiku Ruska.

Nové sankcie uvalené na Rusko

Počas rokov 2016 a 2017 boli na Rusko uvalené ďalšie sankcie zo strany EÚ, USA, Ukrajiny, Kanady, Nórska a ďalších krajín. Výraznú kvalitatívnu zmenu však priniesli nové sankcie USA z leta 2017, keď vstúpil v USA do platnosti nový zákon (H.R. 3364 - *Countering America's Adversaries Through Sanctions Act*³) o sankciách proti Ruskej federácii, Iránu a Severnej Kórei. Zákon bol parlamentnou iniciatívou na rozdiel od predchádzajúcich sankčných zákonov USA voči RF, ktoré boli iniciatívou vlády prezidenta Baracka Obamu a mali formu prezidentských exekutívnych výnosov. Zákon H.R. 3364 zakazuje prezidentovi USA zrušiť tieto prezidentské výnosy bez súhlasu oboch komôr parlamentu krajiny. Nový zákon zavádza široké sankcie na ruský energetický sektor, kde si USA vyhradzuje právo použiť sankcie na akúkoľvek firmu či osobu, ktorá priamo a významným spôsobom prispeje k zvýšeniu schopností RF budovať exportné energetické potrubné systémy. Sankčný zákon však aj osobitne uvádza, že USA budú aj naďalej proti výstavbe plynovodu Nord Stream 2 s odôvodnením, že má negatívny vplyv na energetickú bezpečnosť EÚ, na rozvoj trhu so zemným plynom v strednej a východnej Európe a na reformu energetického sektoru na Ukrajine. Spojené štáty majú záujem stať sa výrazným dodávateľom zemného plynu do Európy a oslabiť tak súčasnú silnú pozíciu RF. Nový sankčný zákon vyslovene uvádza, že vláda USA má prioritizovať vývoz energií s cieľom vytvoriť v USA nové pracovné miesta, pomôcť spojencom a partnerom USA, a posilniť zahraničnú politiku USA.

Nové sankcie priniesli ostré reakcie nielen z Ruska ale aj z EÚ, Francúzska, Nemecka a Rakúska.⁴ USA si totiž vyhradili právo sankcionovať kohokoľvek, akúkoľvek firmu či osobu z akejkolvek krajiny. Preto aj na firmy rakúske, nemecké, francúzske

---

² V rokoch 2015 a 2016 boli hodiny na čase 23:57:00. Súčasný stav 23:57:30 je najhorší od roku 1953, kedy vedci posunuli hodiny na 23:58 po tom, čo USA a ZSSR odpálili vodíkové bomby.

³ Zákon dostal meno „Zákon o členení protivníkom Ameriky sankciami“.

⁴ Konzorcium pre výstavbu plynovodu Nord Stream 2 tvoria firmy Gazprom (RU), Uniper (DE), Wintershall patriaci do BASF Gruppe (DE), OMV (AT), Engie (FR), Shell (UK-NL).

i z ďalších krajín môžu USA na základe tohto nového zákona uvaliť sankcie. Nové sankcie USA ohrozujú teda aj záujmy krajín, ktoré s Ruskom spolupracujú nielen Rusko samotné. Výstavba plynovodov Nord Stream 2 a Turk Stream je z týchto dôvodov ohrozená. Rusko označilo tieto nové sankcie ako vyhlásenie obchodnej vojny a koniec nádejí na zlepšenie vzájomných vzťahov.

Vnútrotná a zahraničná ekonomická politika RF vo svetle sankcií

V máji 2017 podpísal prezident V. Putin *Stratégiu o ekonomickej bezpečnosti Ruskej federácie do roku 2030*. Stratégia pomenováva vonkajšie diskriminačné opatrenia niektorých krajín voči ruskej ekonomike a vnútorné problémy ako vysoká miera korupcie, neefektívna verejná správa, vysoká závislosť na komoditných sektoroch ekonomiky, vysoká environmentálna záťaž, rastúca príjmová nerovnosť, rozdiely v regionálnom rozvoji ako faktory ohrozujúce bezpečnosť ekonomiky a prosperitu krajiny. Stratégia hovorí o geopolitickej nestabilite a vyostrenej medzinárodnej súťaži, ktorá vyplýva z prebiehajúcej zmeny mocenských pomerov vo svete. Smer medzinárodnej spolupráce Ruska v budúcom období vidí v posilňovaní vzťahov a v ďalšej integrácii s krajinami Spoločenstva nezávislých štátov, s krajinami zoskupenia BRICS a s krajinami Šanghajskej organizácie pre spoluprácu. Medzi konkrétnymi krokmi spomína ďalšie znižovanie úlohy cudzích mien v ekonomike, podporu rozvoja inovačných technológií, zvyšovanie atraktívnosti krajiny pre nové investície a optimalizáciu pracovnej migrácie.

Mnohé z problémov, ktoré nová stratégia pomenováva, vláda v podstate systematicky rieši už niekoľko rokov. V rokoch 2016 a 2017 Rusko naďalej pokračovalo v znižovaní závislosti na americkom doláre a západných platobných systémoch (vláda v reakcii na nové sankcie USA ohlásila zrýchlenie tohto procesu). Systém platobných kariet Mir má znížiť závislosť na systémoch Visa a MasterCard, ktoré v roku 2014 bez akéhokoľvek varovania začali niekoľkým ruským bankám blokovať transakcie a úplne prestali poskytovať svoje služby na Kryme (v roku 2015 svoje služby obnovili). Vláda a centrálna banka aktívne podporujú rozširovanie systému Mir v ekonomike⁵ a do konca roka 2017 má byť vydaných 20 miliónov platobných kariet tohto systému. V najbližších rokoch chce presadiť rozšírenie tohto platobného systému v krajinách EAU a strategickým plánom je dosiahnutie akceptácie tohto systému vo svete (systém Mir vydáva platobné karty v spolupráci s platobnými systémami Maestro a JCB). Aktivity v tomto smere sú zamerané hlavne na krajiny, ktoré sú hojne navštevované ruskými turistami. Medzi prvými krajinami, kde chce RF systém presadiť boli ohlásené Spojené arabské emiráty a Česká republika.

---

⁵ V máji 2017 prezident V. Putin podpísal zákon nariaďujúci, že všetky banky a bankomaty v krajine musia začať akceptovať Mir najneskôr od polovice roku 2017. Taktiež všetky firmy, ktorých ročný objem transakcií prevyšuje 40 miliónov rubľov, musia začať akceptovať platobné karty Mir najneskôr od októbra 2017. Platobné karty Mir budú musieť používať tiež všetci zamestnanci verejného sektora a všetci príjemcovia sociálnych dávok, a to najneskôr do polovice roku 2018 a všetci dôchodcovia do polovice roku 2020.

Rusko oslabuje vplyv západných finančných inštitúcií vo svojej ekonomike aj v oblasti ratingových služieb. Po tom ako hlavné svetové ratingové agentúry znížili úverový rating Ruska v roku 2015 a vláda RF vtedy označila tento krok ako politicky motivovaný, centrálna banka založila domácu ratingovú agentúru Analytical Credit Rating Agency (ACRA), a tiež zároveň zmenila pravidlá pre fungovanie zahraničných ratingových agentúr na území krajiny. Nové akreditačné podmienky odmietli akceptovať všetky ratingové agentúry tzv. veľkej trojky (Standard and Poor's, Moody's a Fitch) a od polovice 2017 prestali operovať na vnútornom ruskom ratingovom trhu. Z tohto odchodu benefituje práve ACRA, ktorá podniká aktívne kroky aj v expanzii do zahraničia.

O obmedzovaní úlohy amerického dolára v ruskej ekonomike sa hovorí už mnoho rokov avšak reálne výrazné opatrenia prišli až po dramatickom oslabení kurzu rubľa a po masívnom odlive kapitálu na prelome rokov 2014 a 2015 v dôsledku sankcií USA a EÚ. Vo vnútornom finančnom sektore začala vláda a centrálna banka s obmedzovaním úlohy dolára už pred niekoľkými rokmi. V roku 2016 vstúpil do platnosti zákaz poskytovať hypotéky v cudzej mene, pokiaľ žiadateľ o úver nemá osobné príjmy v cudzej mene (po prepade kurzu rubľa výrazne stúpili náklady splácania hypoték v cudzích menách, a to spôsobilo šok po celej krajine). Centrálna banka stimuluje ruské banky poskytovať menej úverov v cudzích menách a ruské banky cielene znižujú objem transakcií so zahraničnými kreditormi.

Znižovanie závislosti Ruska na americkom doláre v zahraničnom obchode má výrazne podporiť pobočka čínskej štátnej banky ICBC⁶, ktorú Čína otvorila v marci 2017 v Moskve. Má plniť úlohu clearingového centra pre vzájomný obchod v čínskej mene renminbi. Opačným smerom CBR otvorila v Pekingu svoju prvú zahraničnú pobočku s úlohou zabezpečovať bližšiu spoluprácu s riadiacimi finančnými inštitúciami Číny. Rokovania o používaní národných mien vo vzájomnom obchode vedie Rusko aj s Indiou, Iránom a Tureckom.

CBR naďalej pokračuje v stratégii zvyšovania zlatých rezerv. V roku 2015 nakúpilo Rusko najviac zlata vo svete. V **tabuľke 1** vidíme vývoj objemu zlatých rezerv v desiatich krajinách s najväčšími rezervami ku koncu roku 2016. Od roku 2010 sú Rusko a Čína jedinými spomedzi veľkých krajín, ktoré každoročne zvyšujú svoje zlaté rezervy. CBR sleduje cieľ väčšej diverzifikácie svojich rezerv, čo má priniesť lepšiu stabilitu voči menovým výkyvom.

---

⁶ The Industrial and Commercial Bank of China je najväčšia banka na svete. Patrí medzi štyri najväčšie čínske štátne banky spolu s Bank of China, Agricultural Bank of China a China Construction Bank.

Tabuľka 1**Oficiálne rezervy zlata v tonách desiatich krajín z najväčším objemom rezerv ku koncu roku 2016**

Krajina	2000	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
USA	8 136,9	8 135,1	8 133,5	8 133,5	8 133,5	8 133,5	8 133,5	8 133,5	8 133,5
Nemecko	3 468,6	3 427,8	3 401,0	3 396,3	3 391,3	3 387,1	3 384,2	3 381,0	3 377,9
Taliansko	2 451,8	2 451,8	2 451,8	2 451,8	2 451,8	2 451,8	2 451,8	2 451,8	2 451,8
Francúzsko	3 024,6	2 825,8	2 435,4	2 435,4	2 435,4	2 435,4	2 435,4	2 435,6	2 435,8
Čína*	395,0	600,0	1 054,1	1 054,1	1 054,1	1 054,1	1 054,1	1 762,3	1 842,6
Rusko	384,4	386,9	788,6	883,0	957,8	1 035,2	1 208,2	1 414,5	1 615,2
Švajčiarsko	2 419,4	1 290,1	1 040,1	1 040,1	1 040,1	1 040,1	1 040,0	1 040,0	1 040,0
Japonsko	763,5	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2	765,2
Holandsko	911,8	694,9	612,5	612,5	612,5	612,5	612,5	612,5	612,5
India	357,8	357,7	557,7	557,7	557,7	557,7	557,7	557,7	557,8

*Údaj Číny za rok 2015 obsahuje kumulovaný nákup zlata v objeme 604 ton za obdobie 2009 - 2015, ktorý bol jednorázovo ohlásený v júly 2015.

Prameň: World Gold Council, 2017.

Vládny program nahrádzania importu, ktorý ruská vláda začala aktívne výrazne rozvíjať a implementovať po zavedení sankcií a prepade svetových cien ropy v roku 2014, je vďaka napätým vzťahom s USA a NATO primárne zameraný na vojenský priemysel. Rusko po prevrate na Ukrajine v roku 2014 stratilo významného dodávateľa v tejto oblasti. Niekoľko projektov, predovšetkým vo výstavbe vojnových lodí, muselo byť pozastavených. Okrem Ukrajiny nakupovalo Rusko komponenty a technológie pre svoj vojenský priemysel aj od ďalších krajín, napr. z Nemecka či Francúzska. Tieto obchodné vzťahy boli z dôsledku sankcií ukončené a vojenský priemysel, ktorý je v Rusku opornou kostrou ekonomiky, bol citeľne zasiahnutý.

Ruská ekonomika aj naďalej trpí na vážne štrukturálne problémy – vývoz surovín zabezpečuje príjem valút na nákup priemyselnej produkcie zo zahraničia a domáce výrobné sektory ťažko konkurujú zahraničnej produkcii. V **tabuľke 2** vidíme, že vývoz nerastných surovín stále predstavuje viac ako polovicu celkového vývozu. Pokles tohto podielu od roku 2013 z 71,5 % na 59,2 % v roku 2016 však treba vnímať relatívne, keďže v tomto období došlo k výrazným poklesom svetových cien ropy a zemného plynu a v reálnych objemoch RF svoj vývoz plynu a ropy v tomto období zvýšila – **tabuľky 4 a 5**. Pokles podielu exportu surovín mal určitý vplyv na mierny rast exportného podielu poľnohospodárstva a ďalších skupín.

Tabuľka 2**Štruktúra vývozu RF v rokoch 2000 až 2016, podiel jednotlivých komoditných skupín v %**

Komoditná skupina	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Potraviny a poľnohosp. suroviny (okrem textilu)	1,6	1,9	2,2	3,2	3,1	3,8	4,7	6,0
Minerálové produkty	53,8	64,8	68,5	71,3	71,5	70,4	63,8	59,2
Chemické výrobky, kaučuk	7,2	6,0	6,2	6,1	5,9	5,9	7,4	7,3
Kožené suroviny, kožušiny a výrobky z nich	0,3	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1
Drevo, výrobky z celulózy a papiera	4,3	3,4	2,4	1,9	2,1	2,3	2,9	3,4
Textil, textilné výrobky a obuv	0,8	0,4	0,2	0,1	0,2	0,2	0,3	0,3
Kovy, drahokamy a výrobky z nich	21,7	16,8	12,7	11,1	10,5	10,5	11,9	13,3
Stroje, zariadenia a dopravné prostriedky	8,8	5,6	5,4	5,1	5,5	5,3	7,4	8,5
Ostatné	1,5	1,0	...	1,1	1,3	1,4	1,6	1,9

Prameň: Rosstat, 2017.

Zmeny v štruktúre importu, ktoré vidíme v **tabuľke 3**, majú podstatne lepšiu vypovedaciu schopnosť, pretože výkyvy svetových cien ropy a plynu majú na dovoz RF len malý vplyv. Z tabuľky vidíme, že štruktúra importu od roku 2010 je relatívne stabilná. Z dlhodobejšieho hľadiska, teda od roku 2000, vidíme čiastočné zníženie podielu dovážaných potravín, ale pretrvávajúca vysoká závislosť na dovoze strojov, zariadení a dopravných prostriedkov.

Tabuľka 3**Štruktúra dovozu RF v rokoch 2000 až 2016, podiel jednotlivých komoditných skupín v %**

Komoditná skupina	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Potraviny a poľnohospodárske suroviny (okrem textilu)	21,8	17,7	15,9	12,8	13,7	13,9	14,5	13,7
Minerálové produkty	6,3	3,1	2,3	2,4	2,2	2,6	2,7	1,8
Chemické výrobky, kaučuk	18,0	16,5	16,1	15,3	15,9	16,2	18,6	18,5
Kožené suroviny, kožušiny a výrobky z nich	0,4	0,3	0,5	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4
Drevo, výrobky z celulózy a papiera	3,8	3,3	2,6	2,0	2,1	2,1	2,0	1,9
Textil, textilné výrobky a obuv	5,9	3,7	6,2	5,7	5,7	5,7	5,9	6,0
Kovy, drahokamy a výrobky z nich	8,3	7,7	7,3	7,3	7,2	7,1	6,7	6,4
Stroje, zariadenia a dopravné prostriedky	31,4	44,0	44,4	49,9	48,5	47,6	44,8	47,4
Ostatné	4,1	3,7	...	4,1	4,3	4,4	4,2	3,9

Prameň: Rosstat, 2017.

Zmena štruktúry ekonomiky, ktorá sa následne prejaví aj v zmene štruktúry zahraničného obchodu, je dlhodobá záležitosť a úspešnosť nových rozvojových stratégií, bude možné hodnotiť až po piatich až desiatich rokoch. Súčasný stav zmien štruktúry ruskej ekonomiky zhodnotila Svetová Banka koncom roka 2016 tak, že zatiaľ nie sú

viditeľné výraznejšie efekty programu nahrádzania importu a celkový dopad tohto programu na ekonomický rast a redistribúciu výrobných faktorov je mierny. Vláda naďalej mieni v programe reštrukturalizácie pokračovať a ohlásila ďalšiu podporu pre poľnohospodárstvo, letecký priemysel, elektronický priemysel, informačné technológie, spracovateľský priemysel, farmaceutický priemysel, kozmetický priemysel a ďalšie. Zároveň však ohlásila stratégiu podpory exportu poľnohospodárskej produkcie.

Na poli informačných technológií ruská vláda podporuje nahrádzanie dovážaného softvéru softvérom domácej výroby. Tieto kroky odôvodňuje aj nutnosťou zlepšovania kybernetickej bezpečnosti a podporou zabezpečovania digitálnej suverenity krajiny. V roku 2016 bol prijatý zákon o obmedzení používania zahraničného softvéru v štátnej správe (v prvom rade je snaha zbaviť sa softvéru od firmy Microsoft). Zákon prikazuje štátnym organizáciám pri nákupe softvéru nakupovať ruský domáci softvér, pokiaľ taký existuje (vláda spravuje oficiálny register ruských softvérových produktov). Štátna korporácia Rostec založila v roku 2017 oficiálnu štátnu agentúru pre podporu digitálnej suverenity RITE (Russian IT Export), ktorá sa má sústrediť na vlády tretích krajín, ktoré sa snažia dosiahnuť vyššiu digitálnu suverenitu.

Rusko naďalej veľmi aktívne pracuje na rozširovaní Euroázijskej ekonomickej únie. V súčasnosti má EAU päť plnohodnotných členov – Ruskú federáciu, Bielorusko, Kazachstan, Arménsko a Kyrgyzstan. Pozorovateľský štatút dostalo Moldavsko. V roku 2016 vstúpila do platnosti dohoda o voľnom obchode medzi EAU a Vietnamom. Rokovania o voľnom obchode s EAU začali tiež Srbsko, Irán (plné členstvo sa očakáva v roku 2018), India. EAU niekoľkokrát navrhla EÚ nadviazanie oficiálnych kontaktov, EÚ však odmieta uznať EAU ako legitímneho partnera, pokiaľ Rusko nesplní svoje záväzky plynúce z Minských dohôd pre ukončenie konfliktu na východe Ukrajiny.⁷

Rovnako aktívne RF pôsobí aj v bloku krajín BRICS. S krajinami tohto bloku zdieľa mnoho ekonomických ale i geopolitických záujmov. RF a krajiny BRICS považujú súčasný globálny finančný a ekonomický systém za neférový. Začiatkom roku 2016 začala plne operovať rozvojová banka tohto bloku New Development Bank a v roku 2017 sa krajiny bloku dohodli, že si budú poskytovať vzájomné úvery v národných menách a vzájomne si uznávať úverové ratingy. Rusko sa tiež v spolupráci s krajinami BRICS snaží znižovať dominanciu súčasných svetových rezervných mien a presadzuje reformu podielov a hlasovacích práv v MMF a WB.

Vývoj zahraničného obchodu RF z geopolitického pohľadu

Export energetických surovín hrá v ruskej ekonomike životne dôležitú úlohu a rovnako je veľmi silným geopolitickým nástrojom (napr. krajiny bývalého ZSSR platia za

---

⁷ Toto zdôvodnenie, prečo EÚ odmieta uznať EAU ako legitímneho partnera, uvádza informačný materiál od Výskumnej služby Európskeho parlamentu z apríla 2017. Treba však pripomenúť, že Minské dohody II je zmluva medzi vládou Ukrajiny a predstaviteľmi regiónov Luhanska a Donecka, pričom vláda RF opakovane vyhlásila, že nie je zmluvnou stranou dohôd, a preto pre ňu z dohôd nevyplývajú žiadne záväzky. To je zrejme aj zo samotného textu Minských dohôd II.

plyn a ropu zvyčajne nižšie ako svetové ceny). Geopolitickí súper RF sa preto zameriavajú na oslabenie pozície Ruska ako svetového dodávateľa ropy a zemného plynu – nové sankcie USA sú explicitne namierené na jeho exportné kapacity. V **tabuľke 4 a tabuľke 5** vidíme, že exportované objemy ropy a zemného plynu boli v roku 2016 najvyššie od roku 2010, zároveň však vygenerovali najnižšie príjmy. Export ropy prišiel v roku 2016 o takmer 58 % nižšie príjmy ako v roku 2013 pred vypuknutím ukrajinskej krízy. V prípade zemného plynu príjmy poklesli o takmer 53 %. Výstavbou dvoch nových plynovodov, Turk Stream a Nord Stream II, sa Rusko snaží rozšíriť transportné kapacity a zároveň si vytvorí priestor pre ukončenie dodávok plynu do Európy a Turecka cez Ukrajinu. Proti ukončeniu tranzitu cez Ukrajinu sú predovšetkým USA, pretože by stratili silnú páku voči Rusku. Proti sú aj súčasné tranzitné krajiny Poľsko, Slovensko, Česká republika, Maďarsko, Pobaltské krajiny a tiež Chorvátsko a Rumunsko. Výstavba plynovodu Turk Stream už bola zahájená. Výstavba plynovodu Nord Stream II je však stále, aj vďaka novým sankciám USA, otázná.

Tabuľka 4

Export ropy v rokoch 2010 až 2016

Rok	Objem v mil. ton	V mil. USD	Medziročná zmena v objeme v %	Medziročná zmena v USD v %	Priem. exportná cena v USD/barel
2010	250,7	135 799,3	101,3	135,0	74,11
2011	244,5	181 812,4	97,5	133,9	101,74
2012	240,0	180 929,7	98,2	99,5	103,14
2013	236,6	173 668,3	98,6	96,0	100,41
2014	223,5	153 895,5	94,4	88,6	94,21
2015	244,5	89 587,7	109,4	58,2	50,12
2016	254,9	73 712,3	104,2	82,3	39,56

Prameň: CBR, 2017.

Tabuľka 5

Export zemného plynu v rokoch 2010 až 2016

Rok	Objem v mld. m ³	V mil. USD	Medziročná zmena v objeme v %	Medziročná zmena v USD v %	Priem. exportná cena v USD/1000 m ³
2010	177,8	47 739,3	105,6	113,7	268,48
2011	189,7	64 290,1	106,7	134,7	338,88
2012	178,7	62 253,3	94,2	96,8	348,33
2013	196,4	65 971,6	109,9	106,0	335,87
2014	174,3	54 685,1	88,7	82,9	313,81
2015	185,5	41 778,7	106,4	76,4	225,26
2016	198,7	31 280,4	107,2	74,9	157,40

Prameň: CBR, 2017.

Vo svojom zahraničnom obchode RF uplatňuje osobitnú politiku voči krajinám SNŠ, teda niektorým bývalým krajinám ZSSR. Bývalé krajiny ZSSR sú tiež primárne

oslovované pre integráciu do EAU. Pri pohľade na zahraničný obchod z hľadiska krajín SNŠ a krajín ostatných vidíme – **tabuľka 6**, že podiel importu z krajín SNŠ na celkovom importe neustále klesá a v roku 2016 to bolo len 10,59 % oproti takmer 19,25 % v roku 2005 a 34,22 % v roku 2000. V tomto období rástol import RF najviac v oblasti strojov, zariadení a dopravných prostriedkov – **tabuľka 3**, a takúto technologicky vyspelú výrobu krajiny SNŠ nemajú. Je to práve táto kategória dovážaných výrobkov, ktorá sa najviac podieľala na poklese podielu dovozu z krajín SNŠ a raste podielu dovozu z ostatných krajín. Štruktúra exportu RF sa od roku 2000 zmenila len veľmi mierne – **tabuľka 2**, a tomu odpovedá aj podiel exportu RF do krajín SNŠ vs ostatné krajiny, ktorý sa od roku 2000 do roku 2016 v zásade nezmenil. Tieto čísla hovoria o určitej stabilite minimálne v obchodných vzťahoch Ruska s krajinami SNŠ.

Tabuľka 6

Štruktúra zahraničného obchodu RF z pohľadu SNŠ a ostatných krajín v rokoch 2000 až 2016

	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Export celkom v mld. USD	103,1	241,5	397,1	524,7	526,0	497,4	343,5	285,5
Import celkom v mld. USD	33,9	98,7	228,9	317,3	315,3	287,1	182,7	182,3
Export do SNŠ v %	13,39	13,50	15,01	15,11	14,05	12,91	13,10	13,10
Import z SNŠ v %	34,22	19,25	13,85	14,15	12,37	11,60	11,49	10,59
Export do ostat. krajín v %	86,61	86,46	84,99	84,91	85,93	87,09	86,90	86,90
Import z ostat. krajín v %	65,78	80,75	86,15	85,82	87,63	88,40	88,51	89,36

Prameň: Rosstat, 2017.

V posledných rokoch sú však výnimkou z tejto stability vzťahy pre Rusko s kultúrno-politicky a ekonomicky mimoriadne blízkou krajinou s Ukrajinou. Násilný politický prevrat na Ukrajine v roku 2014 podporovaný USA a EÚ priviedol k moci nacionalistickú protiruskú časť politického spektra a nová ukrajinská vláda zaviedla proti Rusku rozsiahle sankcie a to napriek škodám, ktoré vznikli samotnej Ukrajine. Zmeny vo vzájomnom obchode vidíme v **tabuľke 7**. Ruský export na Ukrajinu v roku 2016 oproti roku 2013 klesol o takmer 73 % a dovoz z Ukrajiny za rovnaké obdobie klesol o takmer 75 %. Vzájomný obchod medzi oboma krajinami sa dostal približne na úroveň z roku 2000. Takýto veľký prepád za takéto krátke obdobie predstavuje veľký šok pre dotknuté odvetia.

Tabuľka 7

Vzájomný obchod s Ukrajinou v rokoch 2000 až 2016 v mld. USD

Rok	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
Export	5 024	12 402	23 148	27 215	23 813	17 062	9 294	6 280
Import	3 651	7 819	14 047	17 945	15 791	10 749	5 673	3 951

Prameň: Rosstat, 2017.

Z hľadiska štruktúry hlavných obchodných partnerov mimo krajín SNŠ je táto štruktúra dlhodobo stabilná. Vývoj štruktúry desiatich najväčších exportných krajín a ich podiel na celkovom vývoze RF mimo krajín SNŠ zobrazuje **tabuľka 8**. Vidíme, že krajiny EÚ sú stále najväčšími odberateľmi, ale ich podiel viac ako 43 % z roku 2013 pred zavedením sankcií, klesol v roku 2016 na necelých 32 %.⁸ Naopak Čína stále zvyšuje svoj podiel medzi hlavnými odberateľmi ruskej produkcie a od roku 2010 jej podiel narástol takmer na dvojnásobok. Tento trend nám dovoľuje vysloviť predpoklad, že v najbližších rokoch sa Čína stane najväčším exportným partnerom Ruska. V tabuľke tiež vidíme, že podiel SR a ČR na ruskom exporte rovnako poklesol, čo potvrdzuje trend poklesu podielu EÚ.

Tabuľka 8

Štruktúra exportu RF podľa krajín – desať najväčších exportných partnerov a ich podiel v % mimo krajín SNŠ v rokoch 2000 až 2016 a podiel SR a ČR

	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
*	89 269	208 846	337 467	445 478	453 344	433 850	298 524	248 133
1	DE 10,34	NL 11,79	NL 15,99	NL 17,26	NL 15,47	NL 15,68	NL 13,68	NL 11,79
2	IT 8,13	DE 9,45	IT 8,14	CN 8,03	IT 8,67	CN 8,64	CN 9,58	CN 11,29
3	CN 5,88	IT 9,12	DE 7,60	DE 7,86	DE 8,17	DE 8,56	DE 8,49	DE 8,57
4	UK 5,23	CN 6,25	CN 6,02	IT 7,25	CN 7,86	IT 8,24	IT 7,47	TR 5,52
5	US 5,20	TR 5,19	TR 6,02	TR 6,16	TR 5,62	TR 5,75	TR 6,46	IT 4,81
6	PL 4,99	CH 5,16	PL 4,43	PL 4,47	JP 4,34	JP 4,58	JP 4,85	KR 4,04
7	NL 4,87	PL 4,13	JP 3,80	JP 3,48	PL 4,32	KR 4,21	KR 4,52	JP 3,78
8	CH 4,32	UK 3,96	FR 3,68	UK 3,37	UK 3,63	PL 3,67	PL 3,24	US 3,77
9	FI 3,48	FI 3,66	US 3,65	KR 3,11	KR 3,28	UK 2,64	US 3,17	PL 3,67
10	TR 3,47	US 3,03	FI 3,61	US 2,89	FI 2,94	FI 2,62	UK 2,50	UK 2,80
	SK 2,38	1,53	1,36	1,38	1,29	1,20	1,20	1,01
	CZ 1,95	1,83	1,63	1,11	1,32	1,19	1,09	1,09

* Export do krajín mimo SNŠ v mil. USD

Prameň: Rosstat, 2017.

Rast dôležitosti Číny v zahraničnom obchode Ruska potvrdzuje aj **tabuľka 9**, kde vidíme desať najväčších importných partnerov RF od roku 2000 a ich podiel na dovoze z krajín mimo SNŠ. Štruktúra hlavných dovozcov je tiež veľmi stabilná a podiely jednotlivých krajín na celkovom dovoze RF z krajín mimo SNŠ od roku 2010 len mierne kolíšu. Výnimkou je Čína, ktorá svoje prvé miesto ako hlavný dovozný partner každým rokom posilňuje. Stabilný je aj podiel krajín EÚ z tohto rebríčka na celkovom importe RF – v roku 2010 predstavoval tento podiel 29 %, v roku 2013 29,64 %, v roku 2015 poklesol na 26,29 %, ale v roku 2016 opäť vzrástol na 28,35 %. V roku 2000 však bol predstavoval takmer 43 % a v roku 2005 37,62 %. V roku 2016 vypadlo spomedzi desať najväčších dovozcov Turecko, na ktoré RF uvalila sankcie v dôsledku zostrelenia

⁸ Hovoríme len o podiele krajín EÚ, ktoré sú medzi desiatimi najväčšími odberateľmi RF. Z geopolitického hľadiska patria ku krajinám EÚ pre Rusko veľmi dôležitým.

svojho bojového lietadla tureckou armádou koncom roku 2015. Obe krajiny však vzájomné vzťahy normalizovali a Rusko zrušilo väčšinu sankcií. Môžeme preto očakávať, že sa Turecko v najbližších rokoch vráti medzi desať najväčších importérov do RF. Z tabuľky tiež vidíme, že v posledných rokoch poklesol slovenský aj český podiel na ruskom importe, pričom pre Slovensko tento pokles začal už pred zavedením sankcií v roku 2014.

Tabuľka 9

Štruktúra importu RF podľa krajín - desať najväčších importných partnerov a ich podiel v % mimo krajín SNŠ v rokoch 2000 až 2016 a podiel SR a ČR

	2000	2005	2010	2012	2013	2014	2015	2016
*	22 276	79 712	197 184	272 278	276 380	253 864	161 681	162 930
1	DE 17,50	DE 16,65	CN 19,76	CN 18,96	CN 19,24	CN 20,03	CN 21,62	CN 23,38
2	US 12,09	CN 9,11	DE 13,54	DE 14,07	DE 13,72	DE 12,98	DE 12,64	DE 11,94
3	IT 5,44	JP 7,32	US 5,63	JP 5,75	US 5,97	US 7,29	US 7,08	US 6,70
4	FR 5,33	US 5,72	JP 5,20	US 5,63	IT 5,27	IT 5,01	IT 5,15	FR 5,21
5	FI 4,30	IT 5,54	IT 5,09	FR 5,07	JP 4,91	JP 4,30	JP 4,21	IT 4,81
6	CN 4,26	KR 5,02	FR 5,09	IT 4,93	FR 4,71	FR 4,20	FR 3,66	JP 4,10
7	UK 3,87	FR 4,61	KR 3,70	KR 4,02	KR 3,73	KR 3,55	KR 2,82	KR 3,14
8	NL 3,32	FI 3,89	PL 2,95	UK 3,01	PL 3,01	UK 3,08	PL 2,53	PL 2,43
9	PL 3,21	UK 3,48	TR 2,47	PL 2,74	UK 2,93	PL 2,79	TR 2,50	UK 2,11
10	JP 2,57	PL 3,45	FI 2,32	TR 2,52	TR 2,63	TR 2,62	UK 2,30	NL 1,85
	SK 0,47	0,63	1,26	1,36	1,28	1,13	1,09	1,02
	CZ 1,65	1,24	1,48	1,97	1,92	1,93	1,76	1,70

* Import z krajín mimo SNŠ v mil. USD

Prameň: Rosstat, 2017.

Zhrnutie

Po zvolení D. Trumpa do úradu prezidenta USA koncom roku 2016 sa zlepšenie vzájomných vzťahov Ruska a USA nedostavilo, ale naopak pokračovalo ich zhoršovanie, čo sa prejavilo aj zavedením nových sankcií a nezlepšili sa ani vzťahy s EÚ. Rusko ďalej pokračuje v programoch reštrukturalizácie svojej ekonomiky, posilnilo procesy dedolarizácie a znižovania závislosti na západných finančných systémoch. Ďalej posilňuje spoluprácu s krajinami BRICS a predovšetkým s Čínou.

Literatúra

CENTRÁLNA BANKA RUSKA (2017): Hlavné ekonomické indikátory. Štatistiky vonkajších vzťahov. [Štatistiky dostupné online.] <www.cbr.ru>.

European Parliamentary Research Service (2017): Eurasian Economic Union: The rocky road to integration. Members' Research Service. PE 599.432 EN.

GAZETA.RU (2017): Скрытая угроза США. Генштаб: ПРО США создают возможность для скрытного ядерного удара по России. [Cit. 7. 9. 2017.] <<https://www.gazeta.ru/army/2017/04/26/10645937.shtml>>.

INDEPENDENT (2017): The map that shows how many NATO troops are deployed along Russia's border. [Cit. 7. 9. 2017.] <<http://www.independent.co.uk/news/world/europe/russia-nato-border-forces-map-where-are-they-positioned-a7562391.html>>.

KREMLIN (2017): Указ Президента Российской Федерации от 13.05.2017 г. № 208. О Стратегии экономической безопасности Российской Федерации на период до 2030 года. [Cit. 7. 9. 2017.] Dostupné na: <<http://static.kremlin.ru/media/acts/files/0001201705150001.pdf>>.

MECKLIN, J. et al. (2017): It is two and a half minutes to midnight. 2017 Doomsday Clock Statement. Science and Security Board Bulletin of the Atomic Scientists.

NEW YORK TIMES (2017): Noam Chomsky: On Trump and the State of the Union. [Cit. 7. 9. 2017.] <<https://www.nytimes.com/2017/07/05/opinion/noam-chomsky-on-trump-and-the-state-of-the-union.html>>.

POLITICO MAGAZINE (2017): Bill Perry Is Terrified. Why Aren't You? [Cit. 7. 9. 2017.] <<http://www.politico.com/magazine/story/2017/01/william-perry-nuclear-weapons-proliferation-214604>>.

PRESSTV (2017): Iran's EEU membership to complete by 2018. [Cit. 7. 9. 2017.] <<http://www.presstv.ir/Detail/2017/05/29/523554/Irans-membership-to-EEU-to-complete-by-2018>>.

REUTERS (2017): Trump signs Russia sanctions bill, Moscow calls it 'trade war'. [Cit. 7. 9. 2017.] <<https://www.reuters.com/article/us-usa-trump-russia/trump-signs-russia-sanctions-bill-moscow-calls-it-trade-war-idUSKBN1AI1Y4>>.

Rosstat (2017): External economic activities. Main indicators. [Štatistiky dostupné online.] <www.gks.ru>.

TASS (2017): Russia's Mir payment cards to give Visa and MasterCard a run for their money. [Cit. 7. 9. 2017.] <<http://tass.com/economy/944174>>.

WHITE HOUSE (2017): H.R. 3364 - Countering America's Adversaries Through Sanctions Act. [Online.] [Cit. 7. 9. 2017.] Dostupné na: <<https://www.whitehouse.gov/legislation/hr-3364-countering-americas-adversaries-through-sanctions-act>>.

WORLD BANK (2016): The Russian economy inches forward: will that suffice to turn the tide?. Russia economic report no; 36. Washington, D.C. : World Bank Group.

WORLD GOLD COUNCIL (2017): Official gold reserves. [Cit. 7. 9. 2017.] <<https://www.gold.org/data/gold-reserves>>.